

Respass (Sverige)

Vid resor inom Sverige krävdes fram till 1860 ett respass. Passet var en identitetshandling men också ett intyg på att passinnehavaren hade rätt att färdas från en ort till en annan eller inom ett visst område i ett angivet ärende.

Passen användes även av handelsmän; handel var en näring som i princip skulle bedrivas inom staden av dess borgare, och därför behövde de som trots allt fått tillstånd att idka köpenskap av annat slag intyg på det. I respasset framgick då att resan skedde just för exempelvis försäljning på marknader eller inom vissa angivna län. När man kom till en stad gick han eller hon till den passutfärdande myndigheten för att visa upp sitt pass och få det stämplat och påskrivet.

Det var länge förbjudet att emigrera och då gällde det att kunna visa att man hade tillstånd att bege sig till gränsorten och vidare till annat land - detta angavs i passet. Den som inte drev egen rörelse måste inneha tjänst och den fick inte lämnas hur och när som helst. För en anställd som reste för sin husbondes räkning framgick det i passet att han gjorde så.

Personer som for omkring utan "godkänd" anledning kunde misstänkas vara upprorsmakare, tjuvar eller än värre brottslingar, tiggare eller allmänna orosmoment.

Pass i form av en liten bok kom först under 1900-talet. Tidigare var passformuläret tryckt på ett pappersark stort som en något förlängd A4-sida. Det fanns inget enhetligt formulär vilket innebar att utseendet varierade.

Den som bodde i en stad skaffade pass hos magistraten (stadens styrelse). Folk på landsbygden hänvisades till länsstyrelsen och så också invånarna i residensstaden. I speciella fall tilläts regementschefen, kyrkoherden, kronofogden eller länsman att lämna ut pass eller motsvarande.

Personer som ej var kända behövde legitimera sig för att få ut sitt pass, oftast dög prästbetyget. För anställda krävdes intyg om permission eller uppdrag. Den som ville ge sig iväg för att söka arbete måste kunna styrka att det förra arbetet avslutats.

I början av 1800-talet var Sverige i krig och det rådde politisk och social oro. I det läget skedde en översyn av kontrollbehovet för resande, både vad gällde utlänningar och svenskar. År 1812 fastslog ett kungligt påbud att resande inom riket skulle medföra pass såvida de inte var allmänt kända där de färdades - detta var i och för sig ingen nyhet. I passet skulle förutom resans destination även anges färdvägen inklusive uppehållsorter, beräknad restid samt resans ändamål.

Passtvånget upphörde 1860 men de som bevakats strängast, de utan arbete och inkomst, de "försvarslösa", dessa människor skulle fortfarande kontrolleras med pass inom riket.

Källa

Detta är en sammanfattning av artikeln *Passet - vägens dokument* av Anna-Brita Lövgren publicerad i tidningen Sveriges historia nr 4/2001 och på tidningens hemsida 2002: <http://www.popularhistoria.se/artiklar/passet-vagens-dokument>